

A BALASSI INTÉZET EGYETEMI ELŐKÉSZÍTŐJÉNEK TÖRTÉNETE

Absztrakt

Az előkészítő intézetet az 1950-es években zajló koreai és vietnámi háborúk hívták életre. A háborús konfliktusok elől a „baráti” szocialista Magyarországra érkező ázsiai hallgatók kihívások elé állították a magyar oktatási rendszert. Itt merült fel először a magyar mint idegen nyelv tanításának szükségessége. A későbbiek során az előkészítő intézetre hárult az a feladat, hogy a világ szinte összes országából érkező külföldi hallgatókat integrálja a magyar oktatási rendszerbe. A rendszerváltás az intézet profiljának megváltozását hozta. Ettől kezdve a külföldi hallgatók helyett és mellett kiemelten foglalkozott a határon túli magyarok magyar felsőoktatási beemelési szintjéhez való felzárkóztatás feladatával.

Abstract

The Korean and Vietnam wars in 1950's brought the International Preparatory Institute (IPI) into being. Asian students driven out by war conflicts to the „friendly” socialist Hungary presented challenges to the Hungarian education system. The need for teaching the Hungarian language as a foreign language has firstly emerged here. Later the International Preparatory Institute became responsible for integrating students arriving from almost all countries of the world into the Hungarian education system. The transition changed the profile of the institute. From then on, it focused on the task of catching up with the Hungarian higher education entry level of cross-border Hungarian students as well as and instead of foreign students.

A rendszerváltás utáni években Kárpátalja Magyarországon továbbtanulni vágyó fiataljai a Magyar Nyelvi Intézet (MANYI) segítségével tudták megvalósítani a hallgatói célú mobilitást. Sok kárpátaljai diák ebben az intézményben kezdte meg magyarországi tanulmányait, mivel csak az Előkészítő Intézet által tudtak ösztöndíjas képzésekre bejutni az ottani egyetemekre. A rendszerváltás után kialakított, magyarországi külföldiek számára kidolgozott támogatáspolitikája célja, hogy a határon túli magyar hallgatók az anyaországban szaktudást szerezzenek, majd visszatérve szülőföldjükre, otthon kamatoztassák tudásukat (Epare 2008). A Magyar Nyelvi Intézet sajátos helyet foglal el a magyarországi oktatási intézmények között. A magyar oktatástörténetben az intézet megalakulásáig az volt a gyakorlat, hogy az anyaországi diákok tanultak tovább külföldön. Az oktatóknak először kellett szembenézni azzal a kérdéssel, hogy a világ különböző részeiről érkeznek diákok, akiket tíz hónap alatt fel kell készíteni a felsőoktatási intézmények felvételijére, az egyetemi és főiskolai szakelőadások megértésére, jegyzetelésre és a magyar nyelvű önálló tanulásra. Az intézet nem teljes egészében felsőoktatási intézmény, mégis a felsőoktatás részeként tekintenek rá (Somos 1976; Major 1986).

Az előkészítő intézet története az 1950-es évekre nyúlik vissza. A koreai és a vietnámi háború idején sok ottani fiatal érkezett Magyarországra, hogy kimeneküljenek a háborús országokból. A fiataloknak el kellett sajátítani az ország nyelvét, legalább olyan szinten, hogy megértsék magukat. Ebből a célból létrehozták a háborúban elhunyt Pakh Den Aj, észak-koreai politikus, újságíró nevét viselő kollégiumot, amely a MANYI ősenek tekinthető. Később a koreai diákokat afrikai, mongol, arab, kínai, latin-amerikai, stb. diákok váltották fel. A külföldi diákok továbbtanulásra való felkészítése és a nyelv elsajátítása céljából nőtte ki magát a Pakh Den Aj Kollégium. 1962-ben létrehozták a Külföldi Ösztöndíjasok Egyetemi Előkészítő Intézetét. Az intézmény arculata ekkor a felsőoktatási intézmények rendszeréhez próbált igazodni. Az oktatási intézmény 1964 és 1966 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) kötelékében működött az ELTE Nemzetközi Előkészítő Kollégiuma néven (Sztankó 1977).

Az intézet létrehozása, első évtizedei

Az intézet Bácskai Lajos igazgatásával, egy gazdasági igazgató, egy nevelőtanár és tíz tanár munkájával kezdte meg működését. A tanároknak első alkalommal kellett szembenézniük azzal a kihívással, hogy a magyart idegen nyelvként kell oktatniuk. E tanintézmény oktatói alapozták meg a ma-

gyar mint idegen nyelv tanításának módszertanát. Az intézet oktatói magyar nyelvi tankönyveket és szaktárgyi könyveket írtak. A magyar nyelv oktatása differenciáltan folyt. Másként oktatták azokat a hallgatókat, akik eszközjelleggel kívánták használni a nyelvet, s másként azokat, akiknek célja volt, hogy megtanuljanak magyarul. Ennek következtében a bölcsész hallgatók sajátították el a legjobban a magyar nyelvet (Ginter 1978). A nyelv elsajátítása mellett a tanároknak szaktárgyi tudást is kellett adniuk a diákoknak, hogy a képzés elvégzése után egyetemen, illetve főiskolán folytathassák tanulmányaikat (Nyíri 1996). Az oktatói célok mellett a magyarországi társadalomba való beilleszkedés céljából nagy hangsúlyt fektettek a nevelői munkára is. Az intézmény diákjainak többsége a harmadik világ különböző fejlődési fokán álló országaiból, s a világ szinte valamennyi földrészéről érkezett. Ennek következtében a diákok eltérő gondolkodásmóddal, kultúrával, viselkedésmóddal, szokásrendszerrel rendelkeztek. A hallgatókkal meg kellett ismertetni Magyarország társadalmi, politikai, gazdasági helyzetét, a magyar nép történetét, kulturális sajátosságait, a szocializmus alapelveit. A nevelői célok megvalósítása érdekében közösségi programokat szerveztek: tanulócsoporthoz, nyelvi szekciót, szakmai jellegű csoportokat, művészeti öntevékenységi csoportokat, szakköröket, diákönkormányzatot, sport szakköröket, ünnepségeket, kulturális programokat, lakógyűléseket, filmvetítéseket, politikai gyűléseket. A nevelőmunkában fontos szerepet játszott a diákokon és a diáklklub is, melynek alapvető célkitűzése a Magyarországon tanuló külföldi hallgatók és a magyar fiatalok közötti kapcsolatok, barátságok megteremtése, ami szintén elősegíti a magyar nyelv elsajátítását. Ezenkívül természetesen a nevelői munka színhelye a tanóra volt (Sárdi 1974; Wiessel 1978). Az intézetben évente több kirándulást is szerveztek, hogy a hallgatók megismerjék a főváros és Magyarország más nevezetes városát: budapesti autóbusszos kirándulás, kirándulás a Duna-kanyarba, Visegrádra, Esztergomba, Sopronba, Pécsre, Szegedre, Debrecenbe, Miskolcra (Nagy 1978). A nevelői feladatok megvalósulásában a diákok többsége partner volt, de természetesen személyiségükben és gondolkodásmódjukban voltak eltérések. Egyes hallgatók azonnal meg akartak ismerkedni az országgal, mások viszont szinte ki sem mozdultak a diákokonból (Ginter 1978).

Az 1964/65-ös tanévben megalakult az első nyelvi laboratórium. Az intézet 1966 végén újra önálló lett, s Nemzetközi Előkészítő Intézet (NEI) né-

ven működött tovább a Művelődésügyi Minisztérium hatáskörében. A minisztérium rendelete alapján az intézet feladata a következő volt: „*A magyar felsőoktatási intézményekben tanulmányokat folytatni kívánó külföldi állampolgárok magyar nyelvre oktatása, a választott szaknak megfelelő szakmai előkészítése, az előkészítés időtartamára részükre térítés ellenében otthon és étkezés biztosítása, a Magyar Népköztársaság építőmunkájának megismertetése, valamint a magyar nyelv idegen nyelvként történő oktatása, módszereinek állandó tökéletesítése*” (Sztankó 1977). 1967-ben bővült a tanári kar. Az intézménynek egyre több diákja lett, ugyanis a vietnámi háború idején tömegesen érkeztek az ottani hallgatók. Ekkor nagyobb épületre lett szükség, így a Budapesten lévő Budaörsi úton új 8 emeletes ingatlant építettek fel a diákok számára, amit 1969. március 19-én avattak fel. A tanári kar folyamatosan képezte magát, s összeállítottak egy tizenhat nyelvű szótárt, majd 1971-ben tankönyvek és tanítási módszerek írása céljából megalakult a Tudományos és Módszertani Csoport. 1972-ben létrehozták a Nemzetközi Diáklklubot, melynek célja, hogy a külföldi hallgatók kulturális programokkal tölthessék szabadidejüket. 1973-ban jelentetik meg az Intézeti Szemle tudományos és módszertani folyóiratot, melyben az intézet oktatói az előkészítőben elért problémáikról, eredményeikről, tapasztalataikról számoltak be (Sztankó 1977). Az 1977/78-as tanévben az intézmény bázisán tanszékek (oktatói-nevelői és kutatási egységek) alakultak. A Magyar Nyelvi tanszékhez két szakcsoport tartozott, melyek a bölcsész, közgazdász, orvos és agrárcsoportok, illetve a mérnök és vegyész csoportok nyelvi oktatásával foglalkozott. A Biológia-Kémia Tanszék biológia és kémia, a Matematika-Fizika Tanszék a matematika, fizika és az ábrázoló geometria oktatását végezte, a Társadalomtudományi Tanszékek feladata pedig a történelem, az irodalom, a művészettörténet, a politikai gazdaságtan és Magyarország című tárgyak tanítása volt. Egyre több végzős diák nyert felvételt Magyarországra egyetemre és főiskolára. Több egykori diák tudományos fokozatot szerzett (Nyíri 1996; Sztankó 1977).

Az intézet oktatói tollából 1979-ben született meg a *Színes Magyar Nyelvkönyv* című komplex magyar nyelvkönyv (Nyíri 1996). Az 1970-es években szakmai tapasztalatszere céljából hasonló jellegű, sajátos képzési móddal rendelkező intézményekkel próbálta felvenni a kapcsolatot. Magyarországon a NEI volt az egyetlen továbbtanulásra felkészítő intézmény, így nemzetközi kapcsolatokat kellett

kialakítani. A szocialista országok pedagógiai gyakorlatában létrejött egy sajátos képzési forma, amit „külföldi hallgatók egyetemi előkészítő oktatása”-nak nevezték (Somos 1978).

A NEI 1969-ben felvette a kapcsolatot a kijevi Sevcsenko Állami Egyetem Külföldön Állampolgárokat Előkészítő Karával. Szintén 1969-ben a NEI vezetősége együttműködési szerződést írt alá a lipcsei Karl Marx Egyetem Herder Intézetével. 1973-ban a NEI a szófiai Külföldi Diákok Nasszer Intézetével kötött partnerségi szerződést. 1977-ben a Halle-Wittenbergi Martin Luther Egyetem Walter Ulbricht Munkás-Paraszti Fakultásával kötöttek szerződést. 1971-ben a lódzi Tudományegyetem Külföldiek Lengyel Intézetével és a csehszlovákiai November 17. Egyetemen kötöttek együttműködési megállapodást. 1976 tavaszán felvették a kapcsolatot a Harkovi Állami Egyetem Külföldiek Előkészítő Karával is. Az együttműködési szerződések értelmében az előkészítő intézetekben oktató pedagógusok részt vehettek egymás konferenciáin, kicserélhették egymás tanterveit, programjait, jegyzeteit, évkönyveit, oktatástechnikai eszközeit, közösen dolgozhattak ki módszertani, nevelési, pedagógiai, nyelvi problémákat, kidolgozhattak tananyagokat és közösen írhattak, valamint publikálhattak tanulmányokat, tudományos cikkeket. A szerződésnek köszönhetően a NEI valamennyi oktatója ellátogatott a testvérintézetekbe, s ezen intézetek oktatói is viszonyították a látogatást.

Az előkészítő intézet a határon túli magyar hallgatók szolgálatában

Az 1980-as évek végén, a küllhoni területeken az országokban lezajló átalakulások után megnyíltak a határok a Magyarországon továbbtanulni vágyó fiatalok előtt. Ekkor az intézet profilja megváltozott: a küllföldi ösztöndíjasok mellett vagy helyett Kodolányi János Magyar Nyelvű Intézet néven küllhoni magyar hallgatók képzésével kezdett el foglalkozni. A képzésre azért volt szükség, mert a küllnböző iskolarendszerekből érkező felvételizőket fel kellett zárkóztatni a magyarországi felsőoktatás felvételi követelményeihez (Stark 1998).

Az intézet ezen kívül a határon túli magyar fiatalok, nem magyar anyanyelvű küllföldi ösztöndíjasok képzésével, önköltséges hallgatók egyetemi előkészítésével és a magyar nyelv tanításával foglalkozott. A küllnböző képzési formáknak megfelelően átalakították az intézet struktúráját. Megalakult

a Szaktárgyi Előkészítő, ami a magyar anyanyelvű diákok tanításával foglalkozott. Közben létrejött a Márton Áron Szakkollégium, ami lakhatási lehetőséget biztosított a felsőoktatási intézményekbe felvételt nyert hallgatók számára. Ez szintén a Kodolányi-intézethez tartozott. Magyar Nyelvi Tagozat is működött, mely az ösztöndíjasok előkészítésével és a küllföldiek számára magyar nyelvoktatással foglalkozott (Nyíri 1996).

A határon túli magyar fiatalok képzése miatt az intézmény oktatói megismerkedtek a küllhoni magyarok oktatási rendszerével és művelődésével. Az intézetnek köszönhetően a diákok egy év alatt felzárkóznak, kiküszöbölnek a küllhoni országok és Magyarország oktatási rendszere között lévő tartalmi és technikai küllnbőségeket. A küllhoni diákok legnagyobb hiányossága a magyar történelem, irodalom és művelődéstörténet terén mutatkozott. Emiatt az intézetbe bevezették a *Magyarságtudat* című tárgyat (Orosz 2001).

1994 júniusában Mádl Ferenc, Magyarország akkori kultuszminisztere új alapító okiratot adott át az intézet számára. Az okirat tartalmazta, hogy a határon túli és a szórványban élő magyar anyanyelvűek oktatása, valamint a nem magyar anyanyelvű hallgatók képzése az intézet alapfeladata. 1997-ben az egyetemi előkészítő mellett elkezdtek kiépíteni a nyelviskolát. Az intézet tevékenysége egyre bővült: a magyar és nem magyar küllföldi diákok felkészítése mellett informatikai, számítástechnikai és idegen nyelvi képzések is indultak. Később továbbképzéseket is indítottak a határon túli friss diplomások számára azzal a céllal, hogyha a küllhoniaknak nem volt lehetőségük anyanyelvükön, vagyis magyarul továbbtanulni, elsajátítsák a szaknyelvet (Stark 1998).

A kárpátaljai hallgatók először 1990-ben vettek részt a Kodolányi-intézet előkészítő képzésében. Ebben az évben a KMKSZ elnöksége Kárpátalja magyarságának körzetenkénti megoszlásában delegáltak 28 fiatalot, s mindannyijukat fel is vették. 1991-ben a felvételizők kiválasztásával a KMKSZ Oktatási Bizottsága foglalkozott. Ebben az évben 127 kárpátaljai érettségiző jelentkezett, akik közül 50-en nyertek felvételt. 1992-ben a KMPSZ elnöksége foglalkozott a felvételizők koordinálásával (Beregszászi et al 2001). 1993-ban 180 érettségiző diák jelentkezett az intézetbe. A vizsgákon 147 felvételiző jelent meg, s közülük összesen 60-at vettek fel (Orosz 1993).

1996-tól kezdve a Kárpátaljai Magyar Ösztöndíjtanács (KMÖT) választotta ki a diákokat. 2000-

től pedig a Kárpátaljai Magyar Felsőoktatási és Ösztöndíjtanács (KMFÖT) látja el ezt a feladatot. A felvételi vizsgákat Kárpátalján kell letenni, melyeket az intézmény tanárai fogadtak. Ezek a magyarországi felvételi szabályzat szerint történtek, azonban figyelembe vették az ukrainai tananyag eltéréseit a magyarországi követelményektől. 1996-tól a felvételi vizsgák helyett alkalmassági vizsgák alapján évente öt helyet különítettek el a szórványban élő magyarok számára. A bejutás feltételül azt szabták meg, hogy a hallgatók a képzés befejezése után térjenek vissza szülőföldjükre (Beregzászi et al 2001).

Az 1990-es években a középiskolák 11 évfolyamosok voltak, tehát 11. osztály elvégzése után lehetett érettségét szerezni. A tehetséggondozó jelleggel működő líceumokban és gimnáziumokban a középfokú oktatás egy évvel hosszabb volt, mint más

középiskolákban. Ennek ellenére a magyarországi továbbtanulási szándék esetén a tehetséggondozó intézmények végzősei is igényt tartottak az egyéves előkészítő évrre.

A felvételizők körében legtöbbször a jogi, kereskedelmi, közgazdasági, számítástechnikai és az orvosi pályát választották. Ezek a szakmák a mai napig hiányszakok Kárpátalján, magyar nyelven nem lehet a felsorolt szakokon tanulni. A KMFÖT elsősorban azokat részesítette ösztöndíjban, akik olyan szakokat választottak, amelyek Kárpátalján nem tanulhatók magyar nyelven (Orosz 2001). Jelenleg a Balassi Intézet egyetemi előkészítő képzéseként működik, melyre az elmúlt hét évben Kárpátaljáról 211-en nyertek felvételt.

1. ábra: Beiratkozott kárpátaljai diákok létszáma az előkészítő intézetbe 2010–2017 között

Forrás: Balassi Intézet egyetemi előkészítő képzés adatai alapján saját szerkesztés

Felhasznált irodalom

- Beregszászi Anikó – Csernicsekó István – Orosz Ildikó 2001 *Nyelv, oktatás, politika*. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Epare, Christian 2008 A nemzet peremén. Külhoni magyar ösztöndíjasok a fővárosban. In Kötél Emőke – Szarka László szerk. *Határhelyzetek. Külhoni magyar egyetemisták peregrinus stratégiái a 21. század elején*. Budapest, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, 10-30.
- Ginter Károly 1978 A Nemzetközi Előkészítő Intézet magyar oktatásának néhány elvi és gyakorlati kérdése. *Intézeti Szemle*, 11:26.
- Major Györgyné 1986 A tanulói kudarcok számának csökkenése a NEI-ben. *Intézeti Szemle*, 30-50.
- Nagy Ilona 1978 A tanulmányi kirándulások szerepe. *Intézeti Szemle*, 125.
- Nyíri Tamásné 1996 A NEI – Kodolányi János Intézet vázlatos története. *Intézeti Szemle*, 8-12.
- Orosz Ildikó 1993 A Kodolányi János Magyar Nyelvű Előkészítő Intézet Beregszászban tartott felvételijének eredménye. *Kárpátaljai Szemle*, 1:3-4.
- Orosz Ildikó 2001 *A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján az ukrán államiság kialakulásának első évtizedében (1989–1999)*. Doktori disszertáció. Kézirat. Debrecen, Debreceni Egyetem.
- Sárdi Lajos 1974 A nevelőmunka rendszere a Nemzetközi Előkészítő Intézetben. *Intézeti Szemle*, 4:30-41.
- Somos Béla 1976 A Nemzetközi Előkészítő Intézet a magyar felsőoktatás rendszerében. *Intézeti Szemle*, 8:81-87.
- Somos Béla 1978 A nevelési folyamat elvi és gyakorlati egysége a külföldi hallgatók teljes tanulmányi ideje alatt *Intézeti Szemle*, 11:69.
- Stark Ferenc 1998 A Magyar Nyelvi Intézet beszámolója a Hungarológiai Tanácsnak. *Intézeti Szemle*, 1:57-66.
- Sztankó István 1977 Intézetünk negyedszázados múltja. *Intézeti Szemle*, 10:11-12.
- Wiessel Katalin 1998 A Nemzetközi Diákklub tevékenysége. *Intézeti Szemle*, 11:132.